

Att inspirera till läsning år 2030

Jag arbetar på Hangö Stadsbibliotek som heltids Läsinspiratör. Där har jag under många års tid utvecklat Hangömodellen för att locka till läsning. Den innebär nio litterära program per läsår för varje grupp och klass. Inspirationsprogrammen ger näring för alla sinnen. Varje gång är det "någonting för öronen, ögonen, hjärtat och hela kroppen" Besökarna som kommer är 1-2 åringar, daghemsbarn, förskolebarn och lågstadieelever. Högstadiet och gymnasier kommer också, men inte varje månad. Jag tar också emot specialklasser, invandrare, personer med funktionsvariationer och egentligen vilka som helst vuxengrupper som tar kontakt och vill komma. Ofta besöks jag av grupper från andra kommuner som vill höra om Hangömodellen och Upplevelserummet. Sammanlagt blir det flera hundra grupper per år och som mest fyra grupper per dag. Jag jobbar på både svenska och finska. För att jobba som inspiratör ska man ha huvudet i molnen, hjärtat på rätt plats och fötterna stadigt på jorden. Man får gärna vara lite påhittig och kreativ. Man ska tycka om barn och ungdomar, man ska bära sin egen barndom nära och gärna ha funderat över hur man blev den människa man är. Man ska fungera enligt bra värderingar, se varje barn och vilja dem väl! Man ska våga vara närvarande och vara övertygad om att arbetet har betydelse varje dag. Man ska vara modig, våga gå igenom väggar för att utveckla arbetet. Man ska lyssna mellan raderna för att leda betydelsefulla samtal, lyhörd utan att vara påflugan. Samtalet är relevansen mellan varje enskilt barn och boken. Naturligtvis skall man också kunna planera systematiskt och inte vara rädd för att jobba hårt. Det är ett levande och underbart arbete!

Nu behöver vi tänka tillräckligt stort, involvera hela samhället och satsa de medel som behövs. Vi har ännu relativt goda resultat i PISA undersökningen, som är en internationell jämförelse i skolresultat. Där kan vi dock se att vi är på väg nedåt. Dessutom ökar skillnaderna i läsförmåga och läsförståelse oroväckande i vårt land mellan pojkar och flickor. Det blir en demokratifråga och ökar klyftorna i jämlikhetssträvanden. En siffra som vi verkligen skall oro oss över är de finländska barnens motivation till läsning. I undersökningen är Finland nämligen på nästsista plats i jämförelsen med andra länder. Om vi inte kan vända denna trend så barkar det utför för finländarna. De som inte vill läsa idag, vill kanske inte som vuxna läsa för sina egna barn eller jobba med läsning på daghem, förskolor och skolor i framtiden heller.

Vi skall inte peka på barnen! Vi behöver förbättra de vuxnas inspirationslust, deras kunnande, deras konkreta möjligheter att inspirera.

Hemmens roll för barns läsutveckling blir allt större. Det behövs läsrutiner i vardagen. Barnen behöver LVL, levande vuxna läsande förebilder. I den färskva Pirls-undersökningen framgår det att vid sidan av familjens socioekonomiska status, har föräldrarnas läsvanor och inställning till böcker en avgörande betydelse för elevers läskompetens. Detta är ingen nyhet för dem som läsinspirerar barn. I en barngrupp syns det genast vem som är van att lyssna, vem som dagligen har blivit läst för. Den som har lyssnarvana njuter, tänker, vilar och skapar egna inre bilder samtidigt.

Föräldrar som själva är läsare vet hur de kan stöda sitt barn. De antar alldeles naturligt sin roll som läsfostrare och förebild. Föräldrarnas attityd, stöd och uppmuntran, den tid föräldrarna lägger ner på läsning avspeglar sig direkt i barnens lyssnarkompetens. En förälder som är en närvarande vuxen medläsare kan göra lässtunden relevant och personlig med sitt barn. Läsning är ett bra sätt att praktisera positiv interaktion som stöd för språkinläringen. Att dela en läsoplevelse är ett

underbart sätt att vara tillsammans! Den som läser för mig, älskar mig, vill tillbringa tid tillsammans med mig. Det är oroväckande att en allt större del av föräldrarna inte tycker om att läsa. Föräldrars attityd till läsning går i arv. Samtidigt som föräldrars inställning till läsning har förändrats och blivit mer undvikande har andelen elever som tycker bara lite eller inte alls om att läsa ökat. Att läsa högt för sitt barn är ett av de mest effektiva sätten att påverka hens läsvanor. Enligt en undersökning bland finländska föräldrar till barn i två-tre-årsåldern läser drygt 30 procent av mammorna och under 25 % av papporna högt för sina barn. För barn i lekåldern erbjuder berättelser och sagor en trygg miljö där man kan undersöka egna känslor och rädslor. Barnets sociala kompetens, fantasi, inlevelseförmåga och empati stärks. Barn som regelbundet får höra högläsning har en bättre utvecklad rättskänsla och klarar sig bättre i grupp. Högläsning för barn har tydligt samband med bättre skolframgång och en positiv inställning till skolan och inläring överhuvudtaget. Enligt en tysk läsundersökning gick 83 % av de barn som någon läste högt för dagligen gärna till skolan. Av de barn man sällan läste för gick endast 43 % gärna till skolan. Detta är ett viktigt argument då vi vet att vi har alltför många ungdomar som hotas av skolleda och utslagning.

Barnens ordförråd växer och blir mångsidigare av högläsningen. Vardagsläsningen genom hela barn- och ungdomen förbereder, ger kraft och mod, visar på livets oändliga möjligheter! Ett rikt språk ger barnet en vidgad tankevärld, en vidgad tankevärld ger skolframgång, skolframgång ger nycklarna till att skapa sig ett gott liv. Det blir ett liv som den unga har haft kompetens att själv önska, välja och jobba för. Kort sammanfattat kan man se att det för barnets framgång i livet har större betydelse hur mycket hen fått höra högläsning, än familjens socioekonomiska status eller föräldrarnas utbildningsnivå.

Förebildernas betydelse är särskilt stor för pojkar. När pappor läser högt för sina söner stärks dessas läsmotivation. Enligt en tysk undersökning har pappors regelbundna högläsning stor betydelse för söner. 44 % av de pojkar som hade fått höra högläsning tyckte om det. Av de pojkar som man inte läst högt för tyckte bara 24 % om att läsa. Det är inte lätt att vara förälder idag. Det är inte lätt att veta vad som är bäst för barnen. Det är tidsbrist, det är mycket som skall hinnas med. Man måste göra medvetna val, man måste tänka långsiktigt och överväga konsekvenser. I denna tid behöver det kanske bli glammigt, trendigt och instagramvänligt att vara en läsande familj. Det kunde kanske bli mera lockande för nutidsföräldern om man mera delade sin läsning på sociala medier.

Småbarnspedagoger, klasslärare och lågstadielärare behöver mera funktionella idéer för litteraturfostran. Metoder för inspirationsarbete och former för utvecklandet av läsförståelse och förmåga behöver uppdateras och via stimulerande, bra och effektiva fortbildningar implementeras. Det är den begründande, reflekterande läsningen som ger resultat. Traditionell högläsning behöver en vuxen medläsare som engagerar sig, analyserar bokens budskap och relaterar till sina elever. Enligt ny forskning (Sytytä lukukipinä, Juli Aerila, Merja Kauppinen 2019) lyckas litteraturundervisning och bokprat endast då läraren har erfarenhet och kunskap om barnlitteratur, samt praktiserar olika sätt och metoder att närma sig böckerna. Att lärarens eget förhållande till litteraturen hålls levande är av yttersta vikt. För att kunna vara en läsande förebild och på ett fungerande och personligt sätt kunna inspirera till läsning krävs ett eget levande intresse för barn- och ungdomslitteratur. Ge lärarna fortbildningsmöjligheter på arbetstid om barnlitteratur och de kommer att bli superivriga att dela sin kunskap med barnen.

Biblioteken behöver mera personal med en arbetsbild som inte är för splittrad. Det behövs modeller och nytänk för att skapa ett utpräglat, prioriterat barnperspektiv i verksamheten. Att kunna skapa funktionerande kontinuitet i samarbetsmodellerna med pedagogerna på daghem och i skolor ger starka redskap för läsningsinspirationsarbetet. Alla biblioteksanställda har kanske inte en utåtriktad personlighet, men däremot är de alla synnerligen kunniga. Andra yrkeskategorier med titeln inspiratörer borde anställas på bibliotek. Frigöras från övriga dagliga biblioteksrutiner för att kunna skapa fina inspirationsprogram. En självklarhet är ju att bibliotekens inköp av barn- och ungdomsböcker bör vara tillräckliga. Många kommuner skapar kulturstigar för fungerande samarbete mellan skolor och bibliotek. Dessa innebär av båda parter överenskomna klassbesök på biblioteken kanske vartannat år. Om det är den enda formen för samarbete så räcker det absolut ingenstans. Den frekvensen räcker inte för att skapa lustläsare.

Företag och näringsliv kunde involveras i läslyftandet. Det ligger säkert i deras intresse att i framtiden anställa personer med gott språkbruk, personer som är kreativa och som kan föreställa sig nya uppfinningar och lösningar då de genom den livslånga läsningen har övat upp sin förmåga att tänka nytt och att kunna föreställa sig innovationer i sin fantasi. Kunde det vara möjligt att få viktig läsning för familjer tryckt på mjölkburkar och andra produkter som hemmen köper. Det skulle vara påverkande upplysningsarbete! Information och läskunskaper framme på middagsbordet hos barnfamiljerna varje dag. Kunde skolköken döpa om lunchen? Karlsson på takets makaronilåda, Nicke Nyfikens korvsoppa? Harry Potters bästa fiskpinnar? Det kunde det finnas texter om den tidiga läsningens betydelse på blöjbyxorna som bebin använder. Hamburgare kunde säljas i papper med texter om att det är coolt att läsa? Vem sponsrar tejpade dekaler till bilar "Här kör en läsande familj." "Jag läser för mina barn." Det skulle väl vara ursnyggt med ett reklamlakan på Stockmanns vägg i Helsingfors och neontavlor som blinkar fram sanningar om läsningen. Borgbacken kunde döpa om någon karusell till någonting läsningsrelaterat. Kommuner kunde namnge sina bänkar ute i naturen eller i stadskärnan med boktitlar. Utlys förstaklassisternas festivaldag som syns i hela kommunen.

Tänk nytt, tänk bättre, tänk större! Hur genomsyrar vi hela samhället med läsning? Läsning är framtidens demokratifråga för alla Finlands barn och ungdomar i generationer framåt.

Agneta Möller-Salmela

Läsinspiratör